

Naknada štete žrtvama trgovine ljudima prema međunarodnom i holandskom pravu

Marjan Wijers

13. April 2014

Sadržaj

I Pravo na delotvoran pravni lek u međunarodnim zakonima.....	3
Elementi prava na delotvoran pravni lek.....	3
Procesna prava	5
Mehanizmi	5
Prepreke.....	5
Pravno obavezujući instrumenti.....	6
II Pravo na naknadu štete prema regulativi EU.....	7
II Naknada štete žrtvama trgovine ljudima u Holandiji	9
Odeljak 1	9
Mehanizmi za potraživanje naknade štete.....	9
Vrste štete koje se mogu nadoknaditi.....	9
Naknada štete u krivičnom postupku.....	10
Naknada štete u parničnom postupku.....	11
Naknada štete preko Fonda za naknadu štete žrtvama kriminaliteta	11
Odeljak II.....	13
Naknada štete u krivičnom postupku.....	13
Primeri slučajeva.....	18
Apelacioni sudArnhem-Leeuwarden, 28. jun 2013	18
Apelacioni sudArnhem-Leeuwarden, 8.novembar 2013	19
Izvori	21

I Pravo na delotvoran pravni lek u međunarodnim zakonima

Prema međunarodnim zakonima vezanim za ljudska prava, Države imaju obavezu da žrtvama kršenja ljudskih prava obezbede adekvatan i odgovarajući pravni lek, kao i da ih zaštite od daljih povreda prava.¹ Obezbeđivanje adekvatnog pravnog leka višestruko je korisno. Time se žrtvi nude novčana nadoknada, ili reparacija za povredu, gubitak ili pretrpljenu štetu, pa tako ovo pravo predstavlja suštinski važan element dostupnosti pravde. Time se potpomaže osnaživanje žrtve, doprinosi se njenom oporavku i smanjuje rizik od njenog ponovnog ulaska u lanac trgovine. Istovremeno ova mera ima za rezultat i kažnjavanje i destimulisanje trgovaca ljudima.²

Pravo na pravni lek predstavlja normu ljudskih prava koja je široko priznata u najvažnijim međunarodnim i regionalnim instrumentima ljudskih prava. *Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima* (MPGPR), na primer, zahteva od država potpisnica da obezbede da „svaka osoba kojoj su narušeni slobode ili prava definisani ovim Paktom, dobije delotvoran pravni lek“ (Član 2(3)). Slična odredba može se pronaći u Članu 13 *Evropske konvencije o ljudskim pravima* (EKLJP). Ovde je važno napomenuti da je Evropski sud za ljudska prava utvrdio da delo trgovine ljudima potpada pod Član 4 Konvencije, koji se bavi zabranom prisilnog rada i ropstva, bez potrebe da se utvrdi da li se delo kvalifikuje kao ropstvo, servitut ili prisilni rad (Rantseva protiv Rusije i Kipra, 7. Januar 2010, tužba br. 25965/04).

Kao što se kaže u Smernici 9 *Preporučenih principa i smernica za pitanja ljudskih prava i trgovine ljudima* Visokog komesarijata UN za ljudska prava:

“Lica koja su bila žrtve trgovine, kao žrtve povrede ljudskih prava, imaju međunarodno priznato pravo na adekvatan i odgovarajući pravni lek. To pravo nije često dostupno licima koja su bila žrtve trgovine, zato što ona obično nemaju saznanja o mogućnostima i postupcima za dobijanje pravnog leka, uključujući odštetu za trgovinu ljudima i eksploataciju u vezi s istom. Kako bi seprevazišao ovaj problem, pravna i druga materijalna pomoć treba da bude pružena žrtvama trgovine ljudima, kako bi one ostvarile pravo na odgovarajući i pravičan pravni lek.”

Ključni međunarodni pravni instrumenti koji se bave pravom na adekvatan pravni lek jesu *Osnovni principi i smernice o pravnom leku i reparaciji* iz 2005,³ i *Deklaracija o osnovnim principima pravde za žrtve kriminala i zloupotrebe vlasti* iz 1985.⁴ I jedan i drugi dokument jesu rezolucije, pa samim tim ne predstavljaju pravno obavezujuće instrumente, ali su i pored toga politički obavezujući.

Elementi prava na delotvoran pravni lek

Pravo na delotvoran pravni lek sastoji se od materijalnih elemenata i procesnih prava potrebnih da bi moglo da se ostvari pravo na pravni lek.⁵ Prema *Osnovnim principima i smernicama o pravnom leku i reparaciji*, adekvatne vrste reparacije uključuju:

- ❖ Restituciju
- ❖ Rehabilitaciju
- ❖ Naknadu štete
- ❖ Zadovoljenje

¹*Preporučeni principi i smernice za pitanja ljudskih prava i trgovine ljudima (Komentari), Ujedinjene Nacije, Visoki komesarijat za ljudska prava, 2010, str. 141-151; Izveštaj Specijalne izvestiteljke o trgovini ljudima, naročito ženama i decom, JoyNgoziEzeilo, 13. April 2011 (A/HRC/17/35), str. 4-5.*

²*Udružene agencije UN, Prevencija Borba Zaštita Trgovina Ljudima, Zajednički komentar UN vezano za EU Direktivu – Pristup koji se temelji na ljudskim pravima, 2011, str. 86.*

³*Generalna skupština UN, Osnovni principi i smernice o pravu na pravni lek i reperaciju za žrtve ozbiljnih kršenja međunarodnih zakona vezanih za ljudska prava i ozbiljnih kršenja međunarodnog humanitarnog prava, usvojila Generalna skupština 21. marta 2006, A/RES/60147.*

⁴*Generalna skupština UN, Deklaracija o osnovnim principima pravde za žrtve kriminala i zloupotrebe vlasti, Generalna skupština UN, 29. novembar 1985, dostupna na: <http://www.astra.org.rs/wp-content/uploads/2008/07/Deklaracija-UN-o-osnovnim-principima-pravde-za-zrtve-kriminala-i-zloupotrebe-vlast.pdf>*

⁵*Izveštaj Specijalne izvestiteljke o trgovini ljudima, naročito ženama i decom, JoyNgoziEzeilo, 13. April 2011 (A/HRC/17/35), str. 5.*

- ❖ Garanciju neponavljanja

Restitucija

Restitucija ima za cilj povratak na situaciju koja je prethodila kršenju prava. Mere mogu uključivati oslobađanje iz pritvora (onda kada su pritvor nametnuli trgovci ljudima, država, ili neki drugi entitet⁶), povraćaj imovine, kao što su lična i putna dokumenta i druge lične stvari, bezbedna i svojevolsna repatrijacija na mesto prebivališta (kada je to moguće i u interesu žrtve trgovine ljudima), priznavanje pravnog identiteta i državljanstva, kao i pomoć i podršku prilikom integracije u društvo.

Oporavak (rehabilitacija)⁷

Rehabilitacijom se priznaje potreba da se obezbedi povraćaj statusa i položaja osobi koja je pretrpela kršenje ljudskih prava u očima zakona i zajednice. Ona podrazumeva zdravstvenu i psihološku negu, kao i pravne i socijalne usluge. Po svojoj definiciji trgovina ljudima uključuje fizičko, seksualno ili psihološko nasilje, prinudu, pretnje i zastrašivanje što sve može imati teške posledice na fizičko i psihičko zdravlje žrtve trgovine.⁸

Naknada štete

Naknada se može platiti za štete čiji se opseg može ekonomski proceniti, a u meri u kojoj se žrtva ne može obešteti restitucijom. Naknada štete se može primeniti na širok dijapazon povreda, gubitaka ili šteta koje je prouzrokovao okrivljeni, a može obuhvatiti plaćanja:

- ❖ Troškova zdravstvenog, fizičkog, psihološkog, ili psihijatrijskog tretmana koji je žrtvi potreban;
- ❖ Troškova fizikalne i okupacione terapije ili rehabilitacije koje su žrtvi potrebne;
- ❖ Troškova neophodnog transporta, privremene nege za decu, privremenog stanovanja ili preseljenja žrtve na privremenu bezbednu lokaciju;
- ❖ Izgubljenih prihoda i prispelih plata prema nacionalnom zakonu i propisima koji se tiču plaćanja/novca koji je žrtva zaradila za trgovce ljudima;
- ❖ Pravnih troškova i tarifa, i drugih nastalih troškova, uključujući i troškove koji su nastali učešćem žrtve u procesu krivične istrage i gonjenja;
- ❖ Nematerijalne štete, koja je nastala usled moralnih, fizičkih, ili psihičkih povreda, emotivnih šokova, bola ili patnje koje je žrtva pretrpela usled krivičnog dela koje je protiv nje počinjeno;
- ❖ Svih drugih troškova ili gubitaka koje je žrtva pretrpela kao direktnu posledicu krivičnog dela.

Zadovoljenje i garancija neponavljanja

Zadovoljenje (satisfakcija) se može postići onda kada se obezbedi da je kršenje prava žrtve na odgovarajući način priznato i da je „pravda zadovoljena“. Garancije neponavljanja predstavljaju naročito značajnu komponentu prava na pravni lek kada je u pitanju trgovina ljudima, jer su opasnosti i potencijalna šteta koji nastaju ponovnim uključivanjem žrtve u lanac trgovine ogromni. Ovo uključuje obavezu država da preduzmu sve neophodne mere kako bi zaštitile žrtvu od ponovne trgovine, kao i delotvorno gonjenje i kažnjavanje trgovaca ljudima.

⁶U vezi sa nezakonitim pritvaranjem i držanjem žrtava trgovine ljudima u državnim ili privatnim skloništim i centrima za rehabilitaciju, pogledajte: AnneGallagher&ElainePearson, *Detention of TraffickedPersons in shelters. A legalandpolicyanalysis (Zadržavanje žrtava trgovine ljudima u skloništim: Analiza zakona i politike)*, 2008

⁷Kao što je primetila Specijalna izvestiteljka u svom izveštaju iz 2011, izraz oporavak trebalo bi da ima prednost u odnosu na izraz rehabilitacija, kako bi se izbegla ponovna viktimizacija žrtava trgovine koja može nastati kada se one etiketiraju kao osobe kojima je potrebna „rehabilitacija“.

⁸Pogledajte npr: *StolenSmiles. The physicalandpsychologicalhealthconsequences of womenandadolescentstraffickedinto Europe (Ukradeni osmesi. Psihičke i fizičke posledice kod žena i adolescenata koji su žrtve trgovine ljudima u Evropi)*, CathyZimmermane.a., the London School of HygieneandTropical Medicine, 2006.

Procesna prava

Procesna prava kako bi žrtva imala pristup pravnom leku predstavljaju ključan uslov u realizovanju materijalnog prava na reparaciju za žrtve trgovine ljudima.⁹ Ona podrazumevaju:

Međunarodni standardi:

- ❖ Žrtvama trgovine ljudima dostavljaju se informacije o pravnim lekovima koji su na raspolaganju, a omogućava im se i pristup pravnoj pomoći (Prot. Trg. Čl. 6; UN VKLjPSmerniceprincip 9 i smernica 4.8; SE KPTLjČl. 15; EU Direktiva 2011/36/EU Čl. 12)
- ❖ Postoji zakonska i praktična mogućnost da žrtva trgovine ljudima dobije naknadu štete za ono što je pretrpela (UN TOKČl. 14.2 i 25; Prot. Trg. Čl. 6.6; Međunarodna Konvencija o zaštiti prava radnika migranata i njihovih porodica Čl. 25.3; ILO br. 97 i 143; UN VKLjPSmerniceprincip 17; SEKPTLjČl. 15; EU Direktiva o nadoknadi;)
- ❖ Žrtvama trgovine ljudima je omogućeno da iznesu svoje stavove i strepnje u odgovarajućoj fazi krivičnog postupka (UN TOKČl. 25; Prot. Trg. Čl. 6)
- ❖ Postoji odredba prema kojoj se nadoknada isplaćuje od strane države onda kada se ne može dobiti od trgovaca ljudima (UN VKLjPSmernicebr. 4.4; SEKPTLjČl. 15)
- ❖ Treba isplatiti dospеле zarade bez obzira na to da li je radnik prijavljen ili neprijavljen (MPESKPČl. 6 i 7; MKPRM Čl. 6 i 25; ILO K. 95 o zaštiti zarada; ILO K. 143 koja se tiče migracija u nasilnim uslovima i unapređenja jednakih uslova i tretmana za radnike migrante, Čl. 9; ILO preporuka br.151).
- ❖ Žrtve trgovine ljudima se ne deportuju automatski i imaju pravo da ostanu u zemlji do završetka pravnog postupka, uključujući i postupak za naknadu štete (UN VKLjPSmernicebr. 4.7)

- ❖ Dostupnost informacija o raspoloživim pravnim lekovima na jeziku koji žrtva razume;
- ❖ Pravo na pravnu pomoć, uključujući i u slučajevima za dobijanje naknade štete;
- ❖ Pravo da se ostane u zemlji tokom pravnih postupaka, uključujući i one za dobijanje naknade štete;
- ❖ Zaštita od nezakonitog mešanja u privatni život žrtve i bezbednost od zastrašivanja i odmazde pre, tokom i nakon postupka;
- ❖ Pravo da ima smislenu ulogu u pravnom postupku, da daje iskaz i da postupa;
- ❖ U slučaju dece žrtava: imenovanje staratelja;
- ❖ medicinska, psihološka, socijalna, administrativna i bilo koja druga pomoć koja je potrebna kako bi se na svrsishodan način ostvarilo pravo na delotvoran pravni lek.

Posebnu pažnju treba posvetiti deci žrtvama trgovine ljudima, vodeći računa o „posebnim fizičkim, psihološkim i psiho-socijalnim problemima sa kojima se suočavaju deca žrtve, kao i o povećanom riziku od eksploatacije koji se kod njih javlja“¹⁰, a i o činjenici da deca nemaju pun pravni status.

Mehanizmi

Dva osnovna mehanizma za nadoknadu štete jesu:

- ❖ Plaćanje od strane počinioca: krivični postupak, postupak pred sudom za radne sporove, parnična tužba
- ❖ Fondovi za naknadu štete koje finansira ili subvencionira država: fondovi za obeštećenje žrtava koji se aktiviraju bez obzira na krivični postupak i

identifikovanje počinioca.

Prepreke

U praksi se javlja širok dijapazon prepreka koje onemogućavaju žrtvi da dobije naknadu štete. To su između ostalih i¹¹:

- ❖ neuspešna identifikacija žrtve trgovine ljudima
- ❖ nedostatak svesti i/ili znanja među relevantnim akterima (policija, tužilaštvo, sudije, advokati, pružaoci usluga, NGO, sindikati)
- ❖ nemanje pristupa informacijama, odgovarajućoj pomoći i pravnom zastupanju za žrtvu trgovine ljudima

⁹2011 Izveštaj Specijalne izvestiteljke o trgovini ljudima, naročito ženama i decom, JoyNgoziEzeilo, 13. April 2011 (A/HRC/17/35), str. 11-15.

¹⁰2011 Izveštaj Specijalne izvestiteljke o trgovini ljudima, naročito ženama i decom, JoyNgoziEzeilo, 13. April 2011 (A/HRC/17/35), str. 15.

¹¹Videti npr. 2011 Izveštaj Specijalne izvestiteljke o trgovini ljudima, naročito ženama i decom, str.10.

- ❖ zahtev da se ima regulisan imigrantski status
- ❖ zahtev da se bude lično prisutan prilikom suđenja
- ❖ zahtev da počinitelj mora biti identifikovan i optužen za krivično delo trgovine ljudima
 - ❖ nedostatak finansijskih istraga koje za cilj imaju ispitivanje tokova prihoda od trgovine ljudima; poteškoće u delotvornom pronalaženju i plenidbi imovine stečene krivičnim delom
 - ❖ nedostatak međunarodne saradnje u vraćanju konfiskovane imovine
 - ❖ konfiskovana imovina odlazi državi i ne koristi se za obeštećenje žrtava
 - ❖ državni fondovi za nadoknadu često su ograničeni i mogu isključivati pojedine grupe ljudi na moralnoj osnovi (ilegalne migrante ili seksualne radnike)
 - ❖ trajanje postupka
 - ❖ neodgovarajući programi za zaštitu svedoka koji bi garantovali bezbednost žrtve trgovine ljudima i članova njene porodice
 - ❖ strah, zastrašivanje, jezičke barijere, osećaj poniženosti/ili nesigurnosti u pogledu imigracionog statusa žrtve trgovine ljudima
 - ❖ posebno vezano za žrtve trgovine ljudima kojima je trgovano radi prostitucije: rizik da će ih postupak izložiti ponovnoj viktimizaciji u vidu psihološkog maltretiranja, stigme i izopštenosti iz zajednice i porodice
 - ❖ posebno vezano za decu žrtve: nedostatak sistema socijalnog rada i starateljstva kako bi se obezbedilo da se iznos naknade štete koji je dodeljen troši uz nadzor i u najboljem interesu deteta.

Pravno obavezujući instrumenti

Konvencija Ujedinjenih Nacija o borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (UN TOK), kao i Protokol o trgovini ljudima obavezuju države potpisnice da uspostave odgovarajuće procedure kako bi se omogućilo dobijanje naknade štete i restitucije za žrtve trgovine ljudima. To može uključivati upotrebu konfiskovanih prihoda nastalih nezakonitim putem, ili imovine kako bi se žrtvama nadoknadila načinjena šteta. Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima bavi se pravom žrtava trgovine ljudima na naknadu štete, uključujući i pomoćna prava u postupku, kao što su pravo na pravnu pomoć i besplatno pravno zastupanje.

Konvencija UN o borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, članovi 14 i 25

- Čl. 14(2): zahteva od država potpisnica da prioritetno razmotre mogućnost vraćanja konfiskovanih sredstava nastalih nezakonitim putem i imovine odgovarajućim državnim organima zarad naknade štete (ili povraćaja) žrtvama.
- Čl. 25(2): sve države potpisnice da uspostave odgovarajuće procedure kako bi se žrtvama krivičnih dela obuhvaćenih Konvencijom omogućile naknada štete i restitucija.
- Čl. 25(3): svaka država potpisnica će, shodno domaćoj pravnoj regulativi omogućiti žrtvama da izlože svoje stavove i strepnje u odgovarajućoj fazi krivičnog postupka protiv počinitelja, na način koji ne utiče na pravo okrivljenih na odbranu.

Termin restitucija nije definisan i ima mnogo različitih značenja od kojih je jedno i naknada štete. Samim tim se smatra da reč restitucija u ovom kontekstu u celosti pokriva obeštećenje za sve vrste gubitaka, uključujući i neisplaćene zarade.

Protokol o trgovini ljudima, član 6

- Čl. 6(2): svaka država potpisnica postaraće se da žrtve trgovine ljudima dobiju informacije o relevantnim sudskim i administrativnim postupcima.
- Čl. 6(6): svaka država potpisnica postaraće se da njen pravni sistem sadrži mere koje žrtvama trgovine ljudima omogućava da dobiju naknadu za pretrpljenu štetu.

Objašnjenja Protokola ukazuju na to da bi ove odredbe trebalo da važe kako u zemlji destinacije, tako i u zemlji porekla žrtve.

Konvencija Saveta Evrope protiv trgovine ljudima, član 15

- Čl. 15(3): svaka država članica će omogućiti u svom nacionalnom zakonodavstvu ostvarenje prava žrtve da dobije naknadu štete od počinitelja.

- Čl. 15(4): svaka država potpisnica će usvojiti takve zakonodavne ili druge mere koje su neophodne da bi se garantovala naknada štete, u skladu sa uslovima koje propisuje njeno nacionalno zakonodavstvo, na primer kroz uspostavljanje fonda za naknadu štete žrtava ili mera i programa koji imaju za cilj socijalnu pomoć ili integraciju žrtava, a koji se mogu finansirati iz sredstava prikupljenih primenom mera predviđenih članom 23 [novčane kazne].

Prema Memorandumu objašnjenja, naknada štete može pokrivati materijalne štete (kao što su troškovi lečenja) i nematerijalne štete (pretrpljeni bol). Prilikom odlučivanja o načinu naknade štete, Memorandum objašnjenja se poziva na Evropsku konvenciju o kompenzaciji žrtvama nasilnih krivičnih dela (ETS br. 116), u kojoj se zahtevi da država plati naknadu štete ograničavaju na slučajeve „teških telesnih povreda ili narušavanja zdravlja koji direktno proističu iz nasilja počinjenog s namerom” (Čl. 2 (1)).

Čl. 15 (1) i 15 (2) obavezuju države potpisnice da obezbede da žrtve imaju pristup, još od njihovog prvog kontakta sa nadležnim organima, informacijama o relevantnim sudskim i administrativnim postupcima na jeziku koji razumeju, kao i da obezbede realizovanje prava na pravnu pomoć i besplatno pravno zastupanje žrtvama prema uslovima koje propisuje međunarodno pravo. Kada se govori o ovom potonjem pravu, Memorandum objašnjenja se poziva na Evropski sud za ljudska prava koji je u određenim okolnostima odlučivao da postoji pravo na besplatnu pravnu pomoć na osnovu člana 6 EKLP (*Airey protiv Irske*, 9. oktobar 1979.). Delotvorno ostvarivanje prava na dostupnost suda može iziskivati besplatnu pravnu pomoć za žrtvu, onda kada ona nije u poziciji da izloži svoj slučaj na odgovarajući i zadovoljavajući način bez pomoći advokata (*Golder protiv Velike Britanije*, 21. februar 1975.).

II Pravo na naknadu štete prema regulativi EU

O pravu na naknadu štete za žrtve uopšte, a naročito žrtve trgovine ljudima govore brojni instrumenti Evropske unije. Ovde to pravo uključuje:¹²

- ❖ Pravo pristupa postojećim mehanizmima za obeštećenje žrtava nasilnih kriminaliteta izvršenih s namerom
- ❖ Pravo da se odluka o naknadi štete od strane počinioca donese tokom krivičnog postupka u razumnom vremenskom roku, izuzev onda kada nacionalno zakonodavstvo propisuje da se takva odluka donese u pravnom postupku druge vrste
- ❖ Pravo da im se vrati lična svojina (izuzev kada je ona hitno potrebna zarad toka krivičnog postupka) koja je uzeta ili zaplenjena tokom krivičnog postupka, i to bez odlaganja.

Pored toga, države potpisnice bi trebalo da unapređuju mere kojima se stimulišu počinioci da žrtvama pruže odgovarajuću naknadu štete tokom krivičnog postupka.

U međudržavnim situacijama, žrtve imaju pravo:

- ❖ Da u državi članici svog stalnog boravka podnesu zahtev za naknadu štetenamenjen državi članici u kojoj je počinjeno krivično delo
- ❖ Na osnovne informacije o mogućnosti da potražuju naknadu štete. To uključuje informacije i uputstva o tome kako se podnosi zahtev za dobijanje naknade štete, koja je to prateća dokumentacija koja može biti potrebna, kao i o zahtevima za dodatne informacije
- ❖ Da dobiju, u najkraćem mogućem roku, informaciju o kontakt osobi ili odeljenju koji su zaduženi da procesuiraju njihov zahtev, potvrdu o prijemu zahteva, (ukoliko je moguće) okvirni rok kada će odluka o njihovom zahtevu biti doneta, kao i informaciju o odluci koja je doneta.

Direktiva 36/2011/EU, članovi 12 i 17

- Čl. 12(2): države članice će se pobrinuti da žrtve trgovine ljudima neodložno dobiju pristup

¹²Evropska komisija, Unutrašnji poslovi (2013), *Prava žrtava trgovine ljudima u Evropskoj uniji*, str. 8 i 20. Dokument je dostupan na više jezika. Vidi: http://ec.europa.eu/anti-trafficking/EU+Policy/EU_rights_victims.

pravnom savetu, i, u skladu sa njihovom ulogom žrtve u odgovarajućem pravnom sistemu, pristup pravnom zastupanju, uključujući i onda kada potražuju naknada štete. Pravni savet i pravno zastupanje biće besplatni onda kada žrtva ne poseduje potrebna finansijska sredstva.

- Čl. 17: države članice će obezbediti da žrtve trgovine ljudima imaju pristup postojećim mehanizmima za naknadu štete žrtvama nasilnih kriminaliteta počinjenih s namerom.

Direktiva 2012/29/EU, član 16

- Čl. 16(1): države članice će obezbediti da se odluka o naknadi štete od strane počinioca donese tokom krivičnog postupka u razumnom vremenskom roku, izuzev onda kada nacionalno zakonodavstvo propisuje da se takva odluka donese u pravnom postupku druge vrste.
- Čl. 16(2): države članice će unaprediti sve mere kojima se počinioci stimulišu da na odgovarajući način obeštete žrtve.

Okvirna odluka Saveta Evrope 2001/220/JHA, član 9

- Čl. 9(1): Svaka država članica postaraće se da žrtve krivičnih dela imaju pravo da u razumnom roku i tokom krivičnog postupka dobiju rešenje o naknadi štete od strane počinioca krivičnog dela, izuzev u određenim slučajevima kada nacionalno pravo propisuje da se naknada štete dobija na drugi način.
- Čl. 9(3): Izuzev u slučajevima kada je ona hitno potrebna zarad realizacije krivičnog postupka, povrativa imovina koja pripada žrtvama, a koja je zaplenjena tokom krivičnog postupka bez odlaganja im se mora vratiti.

Dostupnost naknade štete u međudržavnim situacijama

Direktiva 2004/80/EC, članovi 1, 4, 5 i 7

- Čl. 1: države članice će se postarati da, u slučajevima kada je s namerom počinjeno nasilno krivično delo u nekoj državi članici koja nije ona država članica u kojoj je podnosilac zahteva za naknadu štete stalno nastanjen, podnosilac zahteva ima pravo da podnese zahtev nadležnom organu ili bilo kom drugom telu u **državi prebivališta**.
- Čl. 4: države članice će se postarati da potencijalni podnosioci zahteva za naknadu štete imaju pristup osnovnim informacijama o mogućnosti da zahtevaju naknadu, na bilo koji način koji države članice nađu za shodno.
- Čl. 5(1): pomoćni organ/lice će dostaviti podnosiocu zahteva informacije iz člana 4 i obrasce potrebne za podnošenje zahteva, a na osnovu priručnika koji je izrađen u skladu sa članom 13(2).
- Čl. 5(2): pomoćni organ/lice će podnosiocu zahteva, ukoliko ovaj izrazi želju, pružiti opšta uputstva i informacije o tome kako se zahtev popunjava i koja prateća dokumentacija može biti potrebna.
- Čl. 5(3): pomoćni organ/lice neće ni na koji način vrednovati zahtev podnosioca.
- Čl. 7: nakon prijema zahteva koji je dostavljen u skladu sa članom 6, organ koji odlučuje po zahtevu će u najkraćem mogućem roku dostaviti sledeće informacije pomoćnom organu/licu i podnosiocu zahteva:
 - (a) Podatke o kontakt osobi ili odeljenju koje procesuiraju zahtev;
 - (b) Potvrdu prijema zahteva;
 - (c) Ukoliko je moguće, okvirni vremenski rok u kome će biti doneta odluka po zahtevu za naknadu štete.

II Naknada štete žrtvama trgovine ljudima u Holandiji

U prvom odeljku se daje pregled različitih mehanizama za potraživanje naknade štete u Holandiji, vrste naknade koje se mogu tražiti, prednosti i mana različitih mehanizama i načina njihovog izvršenja.

U drugom odeljku se detaljnije diskutuje mehanizam naknade štete u sklopu krivičnog postupka. Na kraju dokumenta može se naći izvestan broj primera krivičnih procesa u kojima je žrtva dobila naknadu štete u sklopu presude izrečene za krivično delo.

Odeljak 1

Mehanizmi za potraživanje naknade štete

Postoje tri glavna načina da žrtva/oštećena strana zatraži naknadu štete.

- A. U krivičnom sudskom postupku
- B. U parničnom sudskom postupku
- C. Putem Fonda za naknadu štete žrtvama kriminaliteta.

Izuzev ova tri mehanizma, Zakon o radnicima migrantima¹³ predviđa i plaćanje izgubljenih zarada radnicima neregulisanog imigracionog statusa, koje se temelji na formuli obračunavanja minimalne zarade za pretpostavljeni period od šest meseci rada. Bilo kako bilo, koliko je poznato autorki ovog teksta, ova odredba još nikada nije upotrebljena u praksi. Stoga se o njoj i neće raspravljati u nastavku ovog dokumenta.

Vrste štete koje se mogu nadoknaditi

Opšte štete

Opšte štete mogu uključivati fizičke i psihičke povrede nastale usled krivičnog dela trgovine ljudima.

Problem koji se može javiti kada su u pitanju psihičke povrede jeste taj što je u pojedinim slučajevima i pre nego što je osoba postala žrtva trgovine ljudima postojala psihološka trauma koja je izazvala povredu. Istraživanje je pokazalo da su osobe koje su bile žrtve silovanja ili zlostavljanja u maloletnom dobu, ili one osobe koje potiču iz siromašnih porodica ili porodica u kojima je bilo slučajeva (porodičnog) nasilja, naročito podložne trgovini ljudima, tako da trgovina ljudima nije isključivi razlog za psihološke probleme od kojih žrtva pati.

Kada je u pitanju trgovina ljudima radi prostitucija, može se takođe razmatrati i naknada štete za stigmatizaciju koju žrtva usled toga trpi, bilo od strane zajednice, ili porodice. U nekim slučajevima, trgovina radi prostitucije može za posledicu imati izopštavanje žrtve iz društva, ili njeno odbacivanje od strane porodice.

Još jedna vrsta opšte štete jeste ona nastala usled nemogućnosti žrtve da nastavi obrazovanje, ili napuštanja posla da bi se prihvatila ponuda trgovaca ljudima.

Posebne štete

Postoji širok dijapazon troškova koje je žrtva pretrpela, ili i dalje trpi usled trgovine ljudima.

Tu spada novac koji je žrtva morala da plati trgovcima, ili njihovim saučesnicima, npr, putni troškovi, smeštaj, hrana, odeća, itd. Neki trgovci ljudima zahtevaju od svojih žrtava da im plaćaju visoke iznose novca za smeštaj i druge životne troškove.

Takođe padaju na pamet i troškovi pravnog zastupanja, skloništa ili (bezbednog) smeštaja i medicinske i psihološke nege. Najznačajniji oblik naknade jeste naknada za novac koji je žrtva zaradila, te bila prisiljena da preda trgovcima ili, u slučaju radne eksploatacije koja nije prostitucija, naknada za zarade koje je žrtva trebalo da dobije, ali su joj uskraćene.

¹³Wetarbeidvreemdelingen (Wav).

Naknada štete u krivičnom sudskom postupku

Žrtva/oštećena strana može da postavi svoj građanski zahtev za naknadu štete u krivičnom postupku koji se vodi protiv trgovaca ljudima. Kada se zahtev usvoji, sud može nalog za naknadu štete pridružiti presudi za krivično delo, i tu vrstu naloga u daljem tekstu nazivamo Nalogom za naknadu štete u krivičnom postupku (NNŠKP)¹⁴, a ukoliko počinitelj ne plati dosuđeni iznos izriče mu se dodatna zatvorska kazna kao zamena. Uslov je da procesuiranje građanskog zahteva ne predstavlja „preveliki teret“ za krivični postupak.

Nalog za naknadu štete u krivičnom postupku (NNŠKP) podrazumeva da je država nadležna da obezbedi naplatu dosuđenog iznosa u ime žrtve/oštećene strane. Ukoliko počinitelj ne plati dosuđeni iznos, nalog se prosleđuje sudskom izvršitelju kako bi se od počinioca zaplenila odgovarajuća sredstva. Ukoliko se učini da počinitelj ne poseduje dovoljno sredstava/imovine kako bi se pokrio dosuđeni iznos, tužilac će izdati nalog za dosuđivanje odgovarajuće zatvorske kazne. Za ovo nije potreban nov sudski proces. Izdržavanje te zatvorske kazne ipak ne oslobađa počinioca od obaveze da plati iznos dosuđen nalogom za naknadu štete. Zamenska kazna zatvora može se izdržavati samo jednom.

Od stupanja na snagu *Zakona o poboljšanju položaja žrtava kriminaliteta*¹⁵ u decembru 2010, žrtve nasilnih zločina i seksualnih delikata, uključujući i trgovinu ljudima, mogu zatražiti avansnu isplatu od države onda kada je:

- ❖ Počinitelj osuđen i naloženo mu je da plati naknadu štete žrtvi u okviru presude u krivičnom postupku, i
- ❖ On/ona nije platio/la naknadu štete u roku od osam meseci od pravosnažnosti presude.

Ovim se teret izvršenja naloga za naknadu štete prebacuje sa žrtve na državu.

Počev od 1. januara 2014, država može zapleniti imovinu osumnjičenog tokom krivične istrage, kako bi se osumnjičeni sprečio da sakrije svoju imovinu pre nego što se žrtvi nadoknadi šteta.

Žrtve teških krivičnih dela, uključujući i trgovinu ljudima i seksualne delikte, imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć i zastupanje advokata po sopstvenom izboru (pod uslovom da odabrani advokat uzima slučajeve iz sistema Pravne pomoći koju subvencioniraju država).

Žrtve trgovine ljudima takođe mogu u krivičnom postupku istaći svoj građanski zahtev za isplatu izgubljene zarade, tj. novca koji su bile prisiljene da zarade za trgovce, pod uslovom da izračunavanje iznosa odštete nije komplikovano.

Nakon prvobitnog perioda tokom kojeg je prihvaćen izuzetno mali broj zahteva žrtava trgovine ljudima za naknadu štete, tokom poslednjih nekoliko godina advokati su bili veoma uspešni u dobijanju naknade za novac koji su žrtve kojima se trgovalo u industriji seksa zarađivale za svoje trgovce, tako što je broj dana koji su žrtve radile za trgovce pomnožen sa novcem koji bi žrtva zaradila za jedan dan. Kao što objašnjava holandska advokatica Annet Koopsen:

„Ukoliko želite da tražite naknadu štete za novac koji su trgovci ljudima uzeli od žrtve, a teško je dokazati koliko je novca žrtva zarađivala po danu i koliko je morala da daje trgovcima, ja onda pravim kalkulaciju nakon koje ne može biti nikakve diskusije. Na primer, ako mi moja klijentkinja kaže da je svakodnevno zarađivala 500-1000 evra, ja onda tražim od suda da joj dosudi naknadu štete u iznosu od 100 evra dnevno za 5 dana u nedelji i 4 nedelje mesečno rada, što je ukupno 2000 evra za mesec dana. Ukoliko izađem pred sud sa ovakvom kalkulacijom, onda neće biti nikakve rasprave o tome da li joj je trgovac dopuštao da zadrži određeni iznos za sebe, da li je morala da plati hranu, odeću, stanarinu, itd. s obzirom na to da je iznos koji je dala trgovcima toliko puta veći od ovog iznosa, ovo zaista predstavlja najminimalniju moguću procenu. Sudije ovo prihvataju i najveći iznos koji je do sada dosuđen nekoj mojoj klijentkinji bio je 100.000 evra. To je bilo u krivičnom postupku.“¹⁶

¹⁴„Schadevergoedingsmaatregel“.

¹⁵Wet versterking positivities slachtoffers. *Zakon o poboljšanju položaja žrtava kriminaliteta* stupio je na snagu u decembru 2010.

¹⁶Ovo je citat iz 2011, ali do sada su već dosuđivani i veći iznosi za naknadu štete.

Ovo je citat iz 2011. godine. Od tada je sud redovno dodeljivao naknade štete u iznosima i do 500 evra po danu, pa su ukupni iznosi naknade štete dostizali i 800.000 evra. Ovo se naročito odnosi na slučajeve u kojima se može poverovati da je žrtva mogla zaraditi visoke novčane iznose, tako što je recimo radila i po dve smene dnevno.

Prednosti i mane

Prednosti:počinilac ima obavezu da plati naknadu štete ukoliko je oštetni zahtev prihvaćen; teret dokazivanja je na javnom tužiocu; ova procedura je uglavnom brža od parničnog postupka; postoji mogućnost da će sud dosuditi dužu zatvorsku kaznu ukoliko počinilac ne plati naknadu štete; država će pokušati da naplati novac od počinioaca; od 1. januara 2011, država plaća naknadu ukoliko ne uspe da iznos naplati od počinioaca; pravna pomoć i zastupanje su besplatni.

Mane:tokom krivičnog postupka veoma malo vremena se posvećuje zahtevu za naknadu štete; odštetni zahtev ne sme biti previše komplikovan; teško je dobiti naknadu štete za sve što je pretrpljeno; ukoliko se krivica ne dokaže nema ni prava na naknadu štete.

Naknada štete u parničnom postupku

Drugi način da se dobije naknada za štetu jeste putem parničnog postupka. Ukoliko nije moguće dobiti pun iznos naknade štete u krivičnom postupku, ili u krivičnom postupku nije dosuđen pun iznos štete, žrtva može potraživati naknadu preostale štete u parničnom postupku. Teret dokazivanja krivice je na žrtvi, ali činjenice koje su dokazane u krivičnom postupku takođe će biti prihvaćene kao dokazi u parničnom postupku.

Bilo kako bilo, troškovi parnice su veliki, a žrtva mora da plati advokata, **leges, etc. herorhimsel**, a pored toga i rizikuje da će morati da plati i troškove tuženika ukoliko izgubi slučaj. Pored toga, parnice umeju i veoma dugo da traju.

Prednosti i mane

Prednosti:počinilac mora da plati ukoliko je dosuđena naknada štete; čitav postupak se bavi isključivo naknadom štete; dovoljno je vremena da bi o načinjenoj šteti moglo naširoko da se raspravlja, bilo da je u pitanju opšta ili specifična šteta koju je pretrpela žrtva trgovine ljudima; postoji mogućnost svedočenja sudskih veštaka (recimo doktora); naknada štete može biti dosuđena i u slučaju da je počinilac oslobođen.

Mane:postupak može trajati jako dugo, ponekad i godinama; žrtva mora sama da pokrene postupak protiv počinilaca; žrtva mora da plati advokata i sudske troškove; ukoliko žrtva izgubi parnicu možda će morati da plati troškove čitavog postupka, uključujući i troškove za advokata počinioaca; u većini slučajeva žrtva može da otpočne parnicu tek nakon okončanja krivičnog postupka da ne bi morala da dokazuje krivicu počinioaca.

Naknada štete putem Fonda za naknadu štetežrtvama kriminaliteta¹⁷

Fond za naknadu štete žrtvama kriminaliteta isplaćuje finansijska sredstva (**beneficije**) žrtvama nasilnih krivičnih dela koja su imala ozbiljne psihološke i fizičke posledice. Na ovaj način se priznaje da je počinjena nepravda. Primeri su dela razbojništva sa nasiljem, oružane pljačke, pretnje pištoljem, silovanja, nasilja u porodici, proganjanja ili zlostavljanja deteta. Trgovina ljudima spada u krivična dela za koje Fond može isplatiti naknadu štete.Fond je nezavistan organ pri Ministarstvu bezbednosti i pravde.

Ukoliko naknada štete nije realizovana na drugi način, Fond može isplatiti naknadu u paušalnom iznosu od 10.000 evra za nematerijalnu štetu i 25.000 evra za materijalnu štetu.

Gonjenje ili osuda počinioaca nisu uslov za dobijanje sredstava iz Fonda. Ipak, ukoliko je tužba odbijena ili je osumnjičeni oslobođen, teško je dobiti naknadu štete od Fonda jer u takvim slučajevima Fond može odlučiti da status žrtve kod podnosioca zahteva nije verodostojan.

¹⁷Schadefondsslachtoffersgeweldsmisdrijven.

Osim žrtve, i rođaci se mogu kvalifikovati za naknadu štete u slučaju smrti žrtve usled posledica krivičnog dela, na primer da bi se pokrili troškovi terapije ili naknada nematerijalne štete. Svedoci krivičnog dela u kome je rođak ili draga osoba ozbiljno povređen, ili je nastradao, takođe se mogu kvalifikovati za naknadu štete iz Fonda.

Da bi podnela zahtev, žrtva mora da popuni obrazac i da ga preda zajedno sa dokazima kao što su policijski izveštaji, lekarski izveštaji, računi izdati za nastale troškove, itd. Organizacija Podrška žrtvama u Holandiji¹⁸ može pomoći žrtvama u popunjavanju obrasca.

Zahtev se mora podneti u roku od 3 godine od izvršenja krivičnog dela, osim ako ne postoje snažan razlog zašto žrtva nije mogla da podnese zahtev u tom roku.

Ponekad će Fond morati da sprovede dodatnu istragu, tako što će na primer kontaktirati policiju, medicinske stručnjake, itd. U proseku, Fondu je potrebno 4 meseca da donese odluku. U slučaju da je odluka pozitivna, plaćanje se obavlja u roku od 3 nedelje. Ukoliko nakon isplate žrtva dobije naknadu štete od počinioca, osiguravajućeg društva, itd, ona mora to da prijavi Fondu.

Ukoliko se žrtva ne slaže sa odlukom Fonda, ona (ili njen advokat) se može žaliti u roku od 6 nedelja Komisiji Fonda za naknadu štete žrtvama kriminaliteta. Uobičajeno je da Komisija ispita žrtvu na posebnom ročištu. Odluka se donosi u roku od 6 nedelja od saslušanja žrtve. Ukoliko se žrtva ne slaže sa odlukom Komisije, može se uložiti žalba prvostepenom sudu.

Fond radi na osnovu liste povreda koji su zaposleni Fonda sastavili u saradnji sa medicinskim savetnicima. Na listi su dati iznosi naknade štete u odnosu na vrstu nematerijalne štete, čime se pravi razlika između fizičkih i psiholoških trauma.

Lista sadrži osam kategorija koje sa sobom nose rastuće iznose naknade. Na osnovu težine i prirode povrede, Fond odlučuje koja se kategorija primenjuje. Što je povreda teža, veća je i suma koja se dodeljuje kao naknada. Konačni iznos zavisi od pojedinosti samog slučaja.

Pregled kategorija povreda i odgovarajućih iznosa naknade štete:¹⁹

- kategorija 1 €	1.000,
- kategorija2 €	1.750,
- kategorija3 €	2.500,
- kategorija4 €	3.500,
-kategorija5 €	4.500,
-kategorija6 €	6.000,
-kategorija7 €	8.000,
-kategorija8 €	10.000,

Kada su u pitanju psihološke traume, trgovina ljudima spada u neku od kategorija od 4 do 7, u zavisnosti od prirode i ozbiljnosti slučaja trgovine. Na primer, trgovina ljudima sa seksualnom eksploatacijom i seksualnom penetracijom uz otežavajuće okolnosti potpada pod kategoriju 6, kao i trgovina ljudima uz odstranjivanje jednog ili više organa.

Prednosti: žrtva može dobiti naknadu štete čak i ako počilnac ne može da se identifikuje, nije mu suđeno ili je oslobođen u krivičnom postupku.

Mane: počilnac ne mora da plati; ne mogu se sve štete nadoknaditi; Fond ne isplaćuje naknadu kada je u pitanju trgovina ljudima koja za svrhu nema prostituciju i ukoliko nije postojala pretnja nasiljem, pošto ovakvo delo ne spada u nasilna krivična dela; ukoliko Fond odbije da isplati naknadu štete, to može biti još jedan psihološki udarac za žrtvu.

Odeljak II

¹⁸ Podrška žrtvama u Holandiji (SlachtofferhulpNederland) besplatno pruža pravnu, praktičnu i emocionalnu podršku.

¹⁹ <https://schadefonds.nl/over-schadefonds/informatie/de-letsellijst>, pristupljeno 10.aprila 2014.

Naknada štete u krivičnom postupku

Opšti podaci

Osoba koja je pretrpela direktnu štetu kao posledicu kriminaliteta može se pridružiti krivičnom gonjenju kao oštećena strana i podneti građanskizahtev za naknadu štete tokom krivičnog postupka (čl. 51f stav 1 ZKP), pod uslovom da izračunavanje iznosa odštete nije komplikovano.

Zahtev za naknadu štete odnosi se prvenstveno na činjenice krivičnog dela iznete u optužnici, ali se takođe primenjuje i na činjenice koje se pridodaju **ad informandum** i koje su iznete u sudskom pozivu (čl. 361 stav 2 ZKP). Takođe privatna i državna pravna lica mogu intervenisati kao oštećene strane. Žrtva može ovlastiti nekoga da podnese odštetni zahtev i da je zastupa na budućim ročištima. Ukoliko je oštećena strana maloletna ili se o njoj brine organ starateljstva, njoj ili njemu je potreban pravni zastupnik da je/ga predstavlja (čl. 51f stav 4 ZKP). Ukoliko je žrtva preminula usled posledica kriminaliteta, u nekim slučajevima se njeni rođaci mogu pridružiti krivičnom postupku u svojstvu oštećene strane (čl. 51f stav 2 ZKP).

Osim materijalne i nematerijalne štete, žrtva/oštećena strana može takođe zahtevati i zateznu kamatu na iznos štete. Ukoliko se naknada štete dosudi, zatezna kamata na dodeljeni iznos se obračunava od dana kada je šteta nastala. Ovim se ukupni iznos može značajno uvećati.

Moguće je tražiti naknadu samo jednog dela štete (čl. 51f stav 3 ZKP). Naknada za štetu koja nije tražena u krivičnom postupku zatim se može tražiti putem parnice. Razlozi da se zahtev za naknadu štete podeli na dva dela su sledeći:

- ❖ Opseg štete još uvek nije sasvim jasan, npr, zato što se čitav događaj još uvek nije odigrao do kraja
- ❖ Zbog složenosti odštetnog zahteva nije moguće tražiti naknadu čitavog iznosa štete tokom krivičnog postupka. U ovakvom slučajevima, traži se naknada samo onog dela štete koji se može utvrditi jednostavnim istražnim radnjama tokom krivičnog postupka.

Besplatna pravna pomoć

Žrtve seksualnih i nasilnih krivičnih dela, uključujući i trgovinu ljudima, imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć od strane advokata kojeg same izaberu (pod uslovom da odabrani advokat uzima slučajeve iz sistema Pravne pomoći koju subvencionise država). Prema članu 44 stav 4 *Zakona o pravnoj pomoći*, žrtva nije u obavezi da plati deo troškova pravne pomoći kao u drugim slučajevima kada se koristi subvencionisana pravna pomoć. To znači da čitav iznos koji se dugujeadvokatu na ime besplatne pravne pomoći, plaća država po utvrđenoj tarifi.

Član 44 stav 4 *Zakona o pravnoj pomoći* glasi:

„Bez obzira na njegovu ili njenu finansijsku solventnost, pravna pomoć žrtvi seksualnog delikta ili krivičnog dela sa elementima nasilja, ili preživlom srodniku žrtve takvog krivičnog dela ukoliko je žrtva preminula usled posledica tog krivičnog dela/delikta, pruža se besplatno, ukoliko seslučaj procesuirana, a žrtva, odnosno njen preživeli srodnik, ispunjava uslove za beneficije prema članu 3 Zakona o fondu za naknadu štete žrtvama kriminaliteta.

Ovaj član se ne odnosi na žrtve trgovine ljudima ukoliko trgovina nije obavljena zarad prostitucije i ukoliko nije primenjeno nasilje, odnosno pretnja nasiljem. Bilo kako bilo, u slučaju da građanskizahtevističe u krivičnom postupku, oštećena strana/žrtva nije dužna da plati svoj deo naknade za pravnu pomoć. isto važi i ukoliko žrtva trgovine ljudima podnese zahtev za subvencionisanu pravnu pomoć tokom perioda za razmišljanje.

Podnošenje zahteva

Žrtva/oštećena strana može podneti građanski zahtev za naknadu štete tako što će popuniti poseban „obrazac za podnošenje zahteva“²⁰, u kome se daje popis čitave pretrpljene štete uz prateće dokaze kao što su računi, itd. Čim žrtva pokaže da želi da potražuje naknadu štete, iz kancelarije Javnog tužioca joj se šalje ovaj obrazac.

²⁰„Voegingsformulier”.

Može biti važno da se ovaj obrazac (sa preliminarnim zahtevom za obeštećenje) preda u ranim fazama postupka, jer se zahtev za naknadu štete onda može uzeti u obzir prilikom odlučivanja o presudi u krivičnom postupku. Ukoliko se naknada štete ne potražuje, tužilac može da reši predmet putem transakcije, ili čak da ga odbaci (u zavisnosti od prirode i težine kriminaliteta). Ukoliko je žrtva podnela zahtev za naknadu štete, tužilac će to uzeti u obzir prilikom svoje odluke da li da goni, ili da ne goni počinioca. U većini slučajeva to znači da se predmet može rešiti transakcijom, ili ukinuti tek kada je šteta nadoknađena. Ukoliko optuženo lice ne želi da sarađuje u naknadi štete, to po pravilu znači da će mu tužilac uputiti sudski poziv.

Jedan primerak obrasca za podnošenje zahteva tužilac šalje optuženom licu (čl. 51g stav 3 ZKP). Tako će lični podaci žrtve koji se nalaze u obrascu postati poznati optuženom licu. Može se odabrati službena adresa, na primer adresa advokatske kancelarije, tako da se adresa prebivališta žrtve ne vidi u obrascu za podnošenje zahteva.

Ukoliko dođe do suđenja, zahtev za naknadu štete se može predati u pisanoj formi do početka sudskog ročišta. Sve do tog trenutka, već predati odštetni zahtev može se menjati i dopunjavati. Pored podnošenja odštetnog zahteva putem obrasca za podnošenje zahteva, takođe je moguće i zahtevati naknadu štete na samom ročištu. To se može učiniti pisanim ili usmenim putem, a mora se učiniti pre nego što tužilac iznese optužnicu na sudu (Čl. 51g stav 3 ZKP). U svakom slučaju, optuženo lice mora imati dovoljno vremena da pripremi svoj odgovor na odštetni zahtev, jer u suprotnom može doći do narušavanja prava na pravično suđenje (Čl. 6 EKLJP). Samim tim, ovaj drugi metod nije podesan onda kada su odštetni zahtevi kompleksniji.

Prihvatljivost odštetnog zahteva

Da bi odštetni zahtev bio prihvatljiv, počiniocu mora biti određena kaznena ili krivična mera (npr, smeštaj u psihijatrijsku bolnicu), ili on/ona mora biti proglašen/a krivim/om bez izricanja kazne (čl. 361 stav 2 ZKP). Ukoliko je optuženo lice oslobođeno ili je njegovo gonjenje prekinuto, odštetni zahtev u principu nije prihvatljiv.

Pored toga, oštećena strana treba da je pretrpela direktnu štetu²¹ kao posledicu dokazanih činjenica (čl. 362, stav 2 b ZKP). Ovim se ograničava krug onih koji se kvalifikuju, a isključuju se, na primer, osiguravajuća društva koja se pridružuju gonjenju kako bi naplatila iznos naknade štete koji su platila žrtvi.

Optužnica mora sadržati opis dela koja su prouzrokovala štetu. Nije potrebno da se u optužnici pokaže da je šteta nastala, niti kakva je tačno šteta u pitanju. Na osnovu optužnice sud mora da ispita da li su dokazane činjenice prouzrokovala štetu za koju se potražuje naknada.

Odštetni zahtev je takođe prihvatljiv ukoliko se činjenica izvršenja krivičnog dela dodaje **ad informandum**, pod uslovom da su činjenice o kojima se radi već navedene u sudskom pozivu (čl. 361 stav 2 ZKP).

Bez preteranog opterećivanja krivičnog postupka

Ukoliko procesuiranje odštetnog zahteva po mišljenju suda previše opterećuje krivični postupak, to može značiti da je odštetni zahtev neprihvatljiv, delom ili u celosti (čl. 361 stav 3 ZKP). Prema Napomenama Parlamenta (2007-2008) kriterijum „preteranog opterećenja“ (koji je zamenio raniji kriterijum da odštetni zahtev treba da bude „po prirodi jednostavan“) ima za cilj da obezbedi da sud u najvećoj mogućoj meri odlučuje o suštini zahteva. Sama činjenica da je zahtev sporan, nije odmah potkrepljen odgovarajućim dokazima ili da se, na primer, moraju saslušati svedoci ili veštaci, ili da je iznos koji se potražuje viši od proseka, ne bi trebalo da bude razlog da se na osnovu toga zahtev proglasi neprihvatljivim. To što opseg štete – uključujući i nematerijalnu štetu – treba da se utvrdi procenom ne smatra se velikom manom jer su pozitivni efekti na žrtvu značajni.

Odluka suda

²¹Direktna šteta podrazumeva da je nekome ugrožen interes koji se štiti određenom kaznenom odredbom.

Sud mora odlučiti o građanskom zahtevu za naknadu štete zajedno sa donošenjem presude u krivičnom postupku (osim kada je oštećena strana prethodno proglašena neprihvatljivom). Prema članu 361 stav 1 ZKP, u pogledu odštetnog zahteva oštećene strane sud mora da odluči o sledećem:

- ❖ Prihvatljivost oštećene strane
- ❖ Valjanost zahteva
- ❖ Raspodela troškova nastalih postupkom između oštećene strane i optuženog (ili njegovog/njenog staratelja, onda kada je osumnjičeno lice mlađe od 14 godina). Ukoliko se presudi da je optuženi dužan da plati naknadu štete žrtvi/oštećenoj strani, uglavnom će se optuženom naložiti da takođe plati i troškove koje je oštećena strana imala tokom postupka.

Sud može odlučiti da je odštetni zahtev oštećene strane neprihvatljiv, delom ili u celosti. Sud tada može podeliti odštetni zahtev na deo o kome se može odlučivati tokom krivičnog postupka i deo o kome ne može, zato što preterano opterećuje krivični postupak. Odluka o dosuđenom iznosu naknade štete počinje da važi onda kada presuda u krivičnom postupku postane pravosnažna.

Za onaj deo odštetnog zahteva koji je sud proglasio neprihvatljivim, žrtva može tražiti isplatu putem parničnog postupka. Sud može odlučiti da iznos prihvatljivog dela odštetnog zahteva dosudi u celosti, ili da dosudi jedan njegov deo. To znači da su u pogledu odštetnog zahteva moguće sledeće odluke suda:

- ❖ Neprihvatljiv u celosti
- ❖ Delimično neprihvatljiv, dodeljivanje preostalog dela
- ❖ Delimično neprihvatljiv, odbijanje preostalog dela
- ❖ Delimično neprihvatljiv, preostali zahtev delom dodeljen, a delom odbijen
- ❖ Prihvatanje ili odbijanje čitavog iznosa zahteva.

Troškovi postupka

U svojoj presudi sud takođe mora da odluči i o raspodeli nastalih troškova između oštećene strane i optuženog lica, a koji se tiču postupka i budućih troškova izvršenja presude (čl. 361 stav 6 ZKPičl. 592a ZKP). Troškovi oštećene strane podrazumevaju troškove pravne pomoći i zastupanja (ukoliko je primenjivo) i troškove dolazaka na ročišta (troškovi putovanja i smeštaja, troškovi izostajanja sa posla).

Ukoliko je odštetni zahtev (u najvećem delu) dosuđen žrtvi/oštećenoj strani, sud će troškove oštećene strane da dosudi optuženom. Ukoliko je odštetni zahtev (u najvećem delu) odbijen i/ili proglašen neprihvatljivim, u principu oštećena strana treba da snosi troškove optuženog. Ipak, u ovakvim slučajevima sud uglavnom odlučuje da nema troškova.²²

Nalog za naknadu štete u krivičnom postupku

Sud može da izrekne plaćanje naknade u vidu krivične mere²³(čl. 36f KZ). Nalog za naknadu štete u krivičnom postupku(NNŠKP) znači da sud nalaže počinocu da plati državi dosuđeni iznos odštete u korist žrtve. Sud će pored toga kao kaznu dosuditi i dodatnu zamenskuzatvorsku kaznu ukoliko izvršilac ne plati dosuđeni iznos (čl. 24c KZ).

Nalog za naknadu štete u krivičnom postupku

- ❖ Može se doneti samo ukoliko je počinilac odgovoran za nastalu štetu prema parničnom pravu.
- ❖ Odnosi se samo na one oštećene strane koje imaju pravo da istaknu zahtev za naknadu štete u krivičnom postupku (ukoliko je žrtva preminula usled posledica kriminaliteta, u određenim slučajevima njeni srodnici takođe mogu potraživati naknadu štete (čl. 51f stav 2 ZKP).
- ❖ Primenjuje se samo na direktne štete (što isključuje troškove postupka: vidi gore).

Iako su odluka o iznosu naknade štete koji se dodeljuje i odluka o donošenju naloga za naknadu štete u krivičnom postupku dve različite odluke, u praksi sud donosi odluku o donošenju naloga za naknadu

²²Vrhovni sud je takođe odredio da činjenica proglašenja zahteva za naknadu štete neprihvatljivim ne znači obavezno da će oštećena strana snositi troškove podnošenja odštetnog zahteva u krivičnom postupku (HR HR23. novembar 2010, LJN BM9405).

²³Schadevergoedingsmaatregel (Nalog za krivično obeštećenje).

štete u krivičnom postupku za isti iznos kao u odluci o iznosu naknade. U presudi će biti potvrđeno da se plaćanjem dosuđenog iznosa naknade štete počinitelj oslobađa plaćanja državi i obrnuto.

Donošenje Naloga za naknadu štete u krivičnom postupku po službenoj dužnosti

Sud može doneti nalog za naknadu štete u krivičnom postupku po službenoj dužnosti, to jest, bez prethodnog zahteva za naknadu štete oštećene strane, na zahtev tužioca, ali i bez njega. Naravno, nije uobičajeno da sud donosi nalog za naknadu štete u krivičnom postupku (NNŠKP) ukoliko nije očigledno da žrtva želi da joj se šteta nadoknadi. Bilo kako bilo, ovo znači da sud može da usvoji NNŠKP ukoliko je odštetni zahtev oštećene strane neprihvatljiv iz formalnih razloga, npr. zato što žrtva nije potpisala obrazac za podnošenje zahteva, ili u slučaju žalbe, ako žrtva nije podnela zahtev prvostepenom sudu.

Finansijska solventnost osumnjičenog u principu ne igra ulogu u dosuđivanju iznosa naknade štete. Takođe, onda kada je već doneta presuda u parničnom postupku, sud u krivičnom postupku i dalje može doneti NNŠKP.

Izvršenje

Velika prednost naloga za naknadu štete u krivičnom postupku jeste u tome što je država odgovorna da u ime žrtve/oštećenje strane naplati novac od počinitelja. Centralna služba za sudsku naplatu (CSSN)²⁴ to i čini po nalogu tužioca.

Da bi se izvršio nalog za naknadu štete u krivičnom postupku, CSSN šalje počiniocu obaveštenje o dugu. U određenim uslovima je moguće da počinitelj traži da mu se omogući da ovaj iznos plati u ratama. Ukoliko nakon prijema obaveštenja o dugu počinitelj ne plati dosuđeni iznos i ne napravi se nikakav aranžman za plaćanje, CSSN šalje nalog sudskom izvršitelju kako bi se od počinioca mogla zapleniti odgovarajuća sredstva/dobra.

Ukoliko se učini da počinitelj nema dovoljno sredstava da njima pokrije iznos naloga, CSSN može izvršiti zamensku kaznu zatvora. Za ovo nije potreban novi sudski proces: tužilac može odmah naložiti izvršenje ove mere. Izvršenje mere zamenske zatvorske kazne, pak, ne oslobađa počinioca od obaveze da isplati dosuđeni iznos naknade štete (čl. 36f **lid** 7 KZ). Zamenska zatvorska kazna može se odrediti samo jednom.

Treba ipak imati na umu da je prema podacima Tužilaštva, jako teško izvršiti meru zamenske zatvorske kazne u slučaju stranih državljana koji ne plate naknadu štete. Prema podacima Tužilaštva ovo se gotovo nikad ne dešava.

Počev od 1. Januara 2014, država može zapleniti imovinu osumnjičenog tokom krivične istrage, kako bi se osumnjičeni sprečio da sakrije svoju imovinu pre nego što se žrtva obešteti.

Avansno plaćanje

Od stupanja na snagu *Zakona o poboljšanju položaja žrtava kriminaliteta*²⁵ u decembru 2010, žrtve nasilnih zločina i seksualnih delikata²⁶, uključujući i trgovinu ljudima, mogu zatražiti avansnu isplatu od države onda kada je:

- ❖ Počinitelj osuđen i naloženo mu je da plati naknadu štete žrtvi u okviru presude u krivičnom postupku, i
- ❖ On/ona nije platio/la naknadu štete u roku od osam meseci od pravosnažnosti presude.

To znači da ukoliko je donet NNŠKP, država će isplatiti (preostali) iznos žrtvi ukoliko počinitelj nije, ili nije u celosti ispunio svoju obavezu plaćanja u roku od osam meseci od pravosnažnosti presude. Ovaj model se ne primenjuje na pravna lica (čl. 36f stav 6 KZ). Odgovornost izvršenja počiva na CSSN.

²⁴ CentraalJustitieelIncassoBureau (CJIB)

²⁵ Wet versterkingpositie slachtoffers. *Zakon o poboljšanju položaja žrtava kriminaliteta*

²⁶ Rrt. 5 lid 2 jo. art. 1 lid 2 Uitvoeringsbesluit.

Ako je žrtva u prvih osam meseci primila deo iznosa od CSSN ili počinioca, ili je dobila delimičnu naknadu štete of Fonda za naknadu štetežrtvama kriminaliteta, to će biti uzeto u obzir prilikom izvršenja avansnog plaćanja.

Primeri slučajeva

Apelacioni sud Arnhem-Leeuwarden, 28. juna 2013.

ECLI:NL:GHARL:2013:4608 Predmet br: KS 24-001704-12

Re: trgovina jednom ženom i njena eksploatacija tokom skoro 7 godina

Presuda: osuda za trgovinu ljudima (prostitucija) i falsifikovanje na zatvorsku kaznu u trajanju od šest godina. Oslobođanje od optužbe za pranje novca.

Dostupno na internet adresi: <http://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:GHARL:2013:4608>

Rezime predmeta

Osumnjičeni je bio u vezi sa žrtvom i prisiljavao ju je da radi za njega kao prostitutka time što joj je govorio da ima kockarske dugove i da će ona to učiniti za njega ako ga voli. Ugovarao joj je razna mesta na kojima je radila, kupovao je kondome i odeću koju je morala da nosi dok radi, stražario je dok je ona radila, držao je pod kontrolom ili je bio u blizini njenog radnog mesta, prisiljavao je da mu daje ono što zaradi (najveći deo), osmislio je pravila kojih je žrtva morala da se pridržava, ugradio je kameru u sobu u kojoj je radila, prisilio je da nastavi sa radom i pored saveta lekara koji je nalagao suprotno kao i tokom njenog mesečnog ciklusa, stalno ju je tukao štapom ili kaišem, izgoreo ju je peglom i cigaretama po rukama i licu, izbacio je golu iz automobila (bila je zima) a onda je prisilio da nastavi da radi, stavljao joj je nož pod grlo, prisiljavao ju je da radi mnogo sati dnevno, kao i mnogo dana bez prekida (i do 14 sati na dan i/ili 8 dana za redom), prisilio ju je na abortus i izolovao je od porodice i prijatelja, učinio je da bude zavisna od njega i stavio je u potčinjen položaj gde je mogao da je u potpunosti kontroliše i nije mogla niti smela da mu se suprotstavi, ili da ode.

Sudska odluka

Odštetni zahtev oštećene strane

Oštećena se pridružila krivičnom postupku u prvom stepenu svojim zahtevom za naknadu štete koji je glasilo na € 1.225.929,18 za materijalne štete i € 20.000, za nematerijalne štete. U svojoj presudi, prvostepeni sud je dosudio naknadu štete u visini od € 949.929,18 (uključujući i troškove pravne pomoći). Oštećena se pridružila žalbenom postupku zahtevajući prvobitno traženi iznos naknade. Odštetni zahtev su tokom suđenja obrazložili sudu oštećena i njen advokat. Javni pravobranilac je zahtevao da se iznos iz odštetnog zahteva dodeli oštećenoj. Odbrana je osporila potraživani iznos.

Prihvatljivost odštetnog zahteva

Kada se ispituje odštetni zahtev koji oštećene strane mora se doći do odgovora na mnoga pitanja. Prvo pitanje jeste da li procesuiranje odštetnog zahteva za tako visok iznos – kao što je sugerisala odbrana – predstavlja preveliko opterećenje za krivični postupak, i da li stoga ovakav odštetni zahtev treba ostaviti za parnični postupak.

Iznos koji se potražuje odštetnim zahtevom nije od značaja kada se odlučuje o tome da li odštetni zahtev predstavlja preveliko opterećenje za krivični postupak. Pitanje opterećenja za krivični postupak mora se preispitati u odnosu na složenost odštetnog zahteva. Što se tiče složenosti, zahtev nije po prirodi takav da predstavlja preveliko opterećenje. Iz ovog razloga odštetni zahtev će se detaljno razmatrati.

Materijalne štete

Sledeće pitanje jeste na koji način će se izračunavati zarada oštećene tokom bavljenja prostitucijom. Ukoliko se opseg štete ne može tačno utvrditi onda se vrši procena.

Kao polazište za izračunavanje prihoda, biće uzet period koji je dokazan u okviru (...). Period počinje 1. Oktobra 2000. Prema rečima oštećene, njene aktivnosti su prestale u junu 2007. Samim tim, radi se o periodu od 6 godina i 9 meseci (6,75 godina). Iz iskaza oštećene dalje sledi da je radila 44 nedelje godišnje kao prostitutka. Ona i njen pravni zastupnik procenili su da je nedeljno zarađivala oko € 4000 nedeljno. Kada su ga na sudu pitali, okrivljeni je ustvrdio da je prema njegovom mišljenju

nedeljna zarada bila €2000. Kod procene štete biće uzeta srednja vrednost između ova dva iznosa, pa će iznos od €3.000 biti uzet kao nedeljni prihod. Ovom prosečnom vrednošću dovoljno su umanjeni privremeno viši prihodi (recimo za S/M aktivnosti), ali i privremeno niži prihodi (recimo zato što su ceneoborile prostitutke iz Istočne Evrope). To znači da je žrtva zaradila (6,75 x 44 x € 3000,- =) € 891.000,- radeći kao prostitutka tokom pomenutog perioda. Od ovog prihoda moraju se oduzeti troškovi života oštećene. Da bi se to uradilo pozvaćemo se na iznose koji su dati kao primeri budžeta Nacionalnog instituta Nibud²⁷ tokom godina o kojima je reč. S obzirom na date iznose mesečnih troškova života za jednu osobu za godine od 2000. do 2007, konkretno F. 1.539,- (€ 698.37) , F. 1623,- (€ 736.49), € 770,- € 795,-, € 810,-, € 804,-, € 875,- i € 906,- mesečno, sud je odredio prosečne godišnje troškove na razuman iznos od € 10.000. Na taj način se dobija da su ukupni troškovi života oštećene (6.75 x € 10,000,- =) € 67.500, - . Ovaj iznos se odbija od prihoda nastalih prostitucijom, što dovodi do konačne kalkulacije iznosa materijalne štete od: € 891.000,- manje € 67.500,- = € 823.500,-

Preostali iznos iz odštetnog zahteva oštećene smatra se neprihvatljivim.

Nematerijalna šteta

Oštećena je zahtevala € 20,000,- na ime nematerijalne štete. Odbrana se pozvala na sudsku presudu. Ovaj iznos se kvalifikuje za dodeljivanje.

Istragom od strane suda i uzimanjem u obzir svih činjenica koje su prethodno iznete, u dovoljnoj meri je pokazano da je oštećena strana usled dokazanih postupaka optuženog pretrpela direktnu štetu u iznosu od € 843.500,-. Optuženi je obavezan da nadoknadi štetu; odštetni zahtev će stoga biti prihvaćen u pomenutom iznosu. Ostatak odštetnog zahteva oštećene proglašava se za neprihvatljiv.

Nalog za naknadu štete u krivičnom postupku

Kako bi se obezbedilo da optuženi nadoknadi štetu oštećenoj, primenjuju se mere opisane u članu 36f Kaznenog zakonika, uzimajući u obzir da je maksimalan broj dana na koliko se može odrediti zamenska zatvorska kazna 365.

Apelacioni sud Arnhem-Leeuwarden, 8. novembar 2013.

ECLI:NL:GHARL:2013:8522 Predmet br: 21-002116-11

Re: Trgovina dvema ženama.

Presuda: Kazna zatvora u trajanju od 5 godina, naknada štete u krivičnom postupku za obe žrtve. Dostupno na adresi: <http://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:GHARL:2013:8522>

Rezime predmeta

Osumnjičeni je oženio/započeo ljubavnu vezu sa dve žrtve (Marokanke), pod pretpostavkom da će ono što one zarade prostitucijom biti upotrebljeno da izgrade zajedničku budućnost i kupe zajedničku imovinu. Saopštio je žrtvama da se zadužio da bi ih doveo u Holandiju i da one moraju da odrade te dugove prostitucijom. Oduzeo im je lična dokumenta, tukao ih kada su odbijale da rade ili onda kada ne zarade dovoljno novca, šišao ih je, oralno, analno i vaginalno ih silovao, i pretio im smrću ili teškim batinama i/ili da će njegovi saučesnici ubiti njihove porodice, ili reći njihovim porodicama da im se ćerke bave prostitucijom, ili da će ih vratiti u Maroko. Takođe im je govorio i da im policija neće pomoći, pa iz tog razloga žrtve nisu ni tražile pomoć, niti su se obraćale policiji. Organizovao im je mesto na kome će raditi, davao im je uputstva za rad, dovodio ih je na radno mesto i odvezio ih sa istog, kontrolisao ih je ili je slao druge da ih kontrolišu tokom radnog vremena, uzimao je novac koji su zarađivale (najveći deo), i prisiljavao ih je da rade veliki broj dana nedeljno i veliki broj sati dnevno, uključujući i periode bolesti, trudnoće i mesečnog ciklusa, kao i onda kada je jedna od žena polomila nogu. Prvu žrtvu je eksploatisao šest godina, a drugu pet meseci.

U pogledu štete nanesene Žrtvi 1 sud je odlučio sledeće:

²⁷ Nacionalni institut za informacije o finansijama porodice. Pogledati: <http://www.nibud.nl/over-het-nibud/organisatie/about-nibud.html>

Što se tiče nematerijalne štete: oštećena je pretrpela direktnu štetu izazvanu dokazanim činjenicama (...), **which do not exist of material damages**. Optuženi ih je naneo, tako da se mogu pripisati njemu. Na temelju principa pravičnosti, šteta je procenjena na € 17.500 i to je iznos koji sud dodeljuje oštećenoj.

Što se tiče odštetnog zahteva za materijalnu štetu: u pogledu „prijoda od prostitucije koji su predati“ sud pretpostavlja da je žrtva radila 3 meseca 2006, 3 meseca 2000, i 10 meseci svake godine od 2001. do 2005. Sud je uzeo kao normu EUR 100 dnevno na bazi radne nedelje od 5 dana. Tako se dobija suma od € 112.000,- koju sud dodeljuje žrtvi. Takođe se mogu nadoknaditi i troškovi medicinskog veštačenja od € 37,54.

Sud takođe dodeljuje i € 150,- kao doprinos za pravnu pomoć.

Što se tiče ostatka odštetnog zahteva, sud smatra da bi njegovo procesuiranje predstavljalo preveliko opterećenje za krivični postupak. U ovom trenutku, zahtev oštećene se ne može smatrati prihvatljivim, pa ga ona može potraživati u okviru parničnog postupka.

U pogledu žrtve 2:

Sud je procenio nematerijalnu štetu na € 12.500,-, što je iznos koji se dodeljuje oštećenoj. Što se tiče materijalne štete, sud je pretpostavio da je žrtva radila 5 meseci. Sud je uzeo kao normu EUR 100 dnevno na bazi radne nedelje od 5 dana. Tako se dobija iznos od € 10.000,-. Ovaj iznos je i dodeljen. Takođe se mogu nadoknaditi i troškovi medicinskog veštačenja od € 37,54.

Sud takođe dodeljuje i € 150,- kao doprinos za pravnu pomoć.

Što se tiče ostatka odštetnog zahteva, sud smatra da bi njegovo procesuiranje predstavljalo preveliko opterećenje za krivični postupak. U ovom trenutku, zahtev oštećene se ne može smatrati prihvatljivim, pa ga ona može potraživati u okviru parničnog postupka.

Sud osuđuje okrivljenog da plati državi € 129.537,54 naime odštete za žrtvu 1, a ukoliko to ne učini da mu se odredi zamenska kazna zatvora u trajanju od 292 dana, s tim što primena zamenske zatvorske kazne ne oslobađa okrivljenog obaveze da plati državi naknadu štete u korist žrtve.

Isto tako, sud je odlučio da okrivljeni mora da plati € 22.537,54 na ime odštete žrtvi 2, a ukoliko to ne učini da mu se odredi zamenska zatvorska kazna od 73 dana pod istim uslovima kao i u slučaju žrtve 1.

Izvori

DEO 1

Obavezujući instrumenti

EU, *Direktiva saveta 2004/80/EC od 29.aprila 2004.koja se tiče naknade štete žrtvama kriminaliteta*, može se naći na internet adresi:<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004L0080:EN:NOT>

EU, *Direktiva 2009/52/EC Evropskog Parlamenta i Saveta Evrope od 18.juna 2009.kojom se određuju minimalni standardi sankcija i mera protiv poslodavaca državljana trećih zemalja sa nereguliranim statusom boravka for minimum*, može se naći na internet adresi:<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:168:0024:0032:EN:PDF>

EU, *Direktiva 2011/36/EU od 5.aprila 2011.o prevenciji i borbi protiv trgovine ljudima i zaštiti žrtava trgovine, kao zamena za Okvirnu odluku Saveta Evrope 2002/629/JHA*, može se naći na internet adresi:http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_trafficking_in_human_beings/jl0058_en.htm

EU, *Direktiva 2012/29/EU Evropskog Parlamenta i Saveta Evrope od 25.oktobra 2012.kojom se uspostavljaju minimalni standardi prava, podrške i zaštite žrtvama kriminaliteta, a kojom se menja Okvirna odluka Saveta Evrope 2001/220/JHA*, može se naći na internet adresi:<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:EN:PDF>

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (ECHR) (1950), može se naći na internet adresi:<http://www.sostelefon.org.rs/zakoni/14.%20Evropska%20konvencija%20za%20zastitu%20ljudskih%20prava%20i%20osnovnih.pdf>

Evropski sud za ljudska prava (ECtHR), *Rantsevaprotiv Kipra i Rusije*, Tužba br. 25965/04, 7.januar 2010, može se naći na internet adresi: www.interights.org/rantsev

SE, *Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima* (SE Konvencija o trgovini ljudima) i *Izveštaj sa objašnjenjima* (2005), može se naći na internet adresi: <http://www.astra.org.rs/wp-content/uploads/2008/07/Konvencija-Saveta-Evrope-zs-borbu-protiv-trgvine-ljudima-i-izvestaj.pdf>

SE, *Evropska konvencija o naknadi štete žrtvama nasilnih krivičnih dela* (1983), može se naći na internet adresi: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?CL=ENG&CM=1&NT=116>

UN, *Konvencija o borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala A/RES/55/25* (2000) i *njeniTravauxPreparatoires*, može se naći na internet adresi: <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>

UN, *Protokol o prevenciji, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, naročito ženama i decom, umesto Konvencije UN o borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala*, U.N. Doc. A/RES/55/25 (2000), može se naći na internet adresi:<http://www.unhcr.org/refworld/docid/4720706c0.html>

Neobavezujući dokumenti

EU, *Prava žrtava trgovine ljudima u* (2013), može se naći na internet adresi: http://ec.europa.eu/anti-trafficking/EU+Policy/EU_rights_victims

Komisija za međunarodno pravo (2001), *Nacrti članova o odgovornosti država za dela kažnjiva prema međunarodnom pravu*, Dodatak br. 10 (A/56/10), poglavlje IV.E.1, može se naći na internet adresi: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ddb8f804.html>

Udružene UN agencije (2011), *Spreči. Bori se. Zaštiti–trgovina ljudima–zajednički komentari UN agencija na Direktivu EU – Pristup koji se temelji na ljudskim pravima*(2011), može se naći na internet adresi: <http://www.refworld.org/pdfid/4edcbf932.pdf>

OHCHR (Visoki komesarijat za ljudska prava), *Preporučeni principi i smernice za ljudska prava i trgovinu ljudima* (2002), E/2002/68/Add.1, može se naći na internet adresi: <http://www.astra.org.rs/wp-content/uploads/2008/07/OHCHRPrinipi-i-smernice-za-ljudska-prava-i-trgovinu-ljudima.pdf>

OHCHR (Visoki komesarijat za ljudska prava), *Preporučeni principi i smernice za ljudska prava i trgovinu ljudima: Komentari*(2010), može se naći na internet adresi: http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Commentary_Human_Trafficking_en.pdf

OEBS/KDILJP(2008). *Naknada štete žrtvama trgovine ljudima i eksploatacije u regionu OEBSa*, može se naći na internet adresi: <http://www.osce.org/odihr/32023>

Specijalna izvestiteljka za trgovinu ljudima (2011), *Izveštaj specijalne izvestiteljke o trgovini ljudima, naročito ženama i decom, JoyNgoziEzeilo, Uključujući i „Nacrt osnovnih principa o pravu na delotvoran pravni lek za žrtve trgovine ljudima“*, Savet za ljudska prava, Sedamnaesto zasedanje (A/HRC/17/352011), može se naći na internet adresi: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/17session/A-HRC-17-35.pdf>

UN GS (1985), *Deklaracija osnovnih pravnih principa za žrtve krivičnih dela i zloupotrebe moći*, Rezolucija Generalne skupštine UN br. 40/34 od 29.novembra 1985, može se naći na internet adresi: <http://www.astra.org.rs/wp-content/uploads/2008/07/Deklaracija-UN-o-osnovnim-principima-pravde-za-zrtve-kriminala-i-zloupotrebe-vlast.pdf>

UN GS (2005), *Osnovni principi i smernice u vezi sa pravom na pravni lek i reparaciju žrtvama teških kršenja međunarodnog pravnog okvira vezanog za ljudska prava i ozbiljnih kršenja međunarodnog humanitarnog prava*, Rezolucija Generalne skupštine UN br. 60/147 od 16.decembra 2005, može se naći na internet adresi: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RemedyAndReparation.aspx>

Radna grupa za trgovinu ljudima (UN Protokol o trgovini), Beč, 19.oktobar 2010, *Nacionalni pristupi naknadi štete žrtvama trgovine ljudima* (CTOC/COP/WG.4/2010/CRP.1), konferencijski dokument koji je pripremio Sekretarijat, može se naći na internet adresi: http://www.unodc.org/documents/treaties/organized_crime/COP5/CTOC_COP_WG4_2010_CRP1/CTOC_COP_WG4_2010_CRP1_E.pdf

Literatura

Gallagher, Anne&ElainePearson (2008). *Detention of TraffickedPersons in shelters. A legalandpolicyanalysis* (*Zatvaranje žrtava trgovine ljudima u skloništima. Pravna i politička analiza*), može se naći na internet adresi: [http://lastradainternational.org/Isidocs/781%20Detention%20of%20trafficked%20persons%20\(Pearson&Gallagher\).pdf](http://lastradainternational.org/Isidocs/781%20Detention%20of%20trafficked%20persons%20(Pearson&Gallagher).pdf)

La Strada International/Anti Slavery International (2012). COMP.ACT (EuropeanAction for Compensation of TraffickedPersons – Evropska organizacija za naknadu štete žrtvama trgovine ljudima), *Guidance on RepresentingTraffickedPersons in CompensationClaims. Toolkit on compensation for traffickedpersons* (*Vodič za zastupanje žrtava trgovine ljudima u postupcima za naknadu štete*), može se naći na internet adresi: <http://lastradainternational.org/Isidocs/Guidance%20on%20representing%20trafficked%20persons%20in%20compensation%20claims.pdf>.

Pogledajte i drugeCOMP.ACTmaterijale (izveštaj o nalazima i rezultatima, plakate, flajere, obrazac za istraživanje): <http://www.compactproject.org/>

UNODC (2009). *ToolkitRestitutionandCompensation for Victims of Trafficking*, (part of Toolkit to CombatTrafficking in Persons) (Alatke za restituciju i naknadu štete žrtvama trgovine ljudima – deo alatke za borbu protiv trgovine ljudima), može se naći na internet adresi: http://books.google.nl/books?id=QWB6I2hhLIEC&pg=PA403&lpg=PA403&dq=Toolkit+Restitution+and+Compensation+for+Victims+of+Trafficking&source=bl&ots=3v1rwE9E0w&sig=vMyHdOm_bblLaQE01RiayECBZCc&hl=nl&sa=X&ei=glh5UsLKIKmt4ASsvYGgBQ&ved=0CE4Q6AEwAw#v=onepage

[&q=Toolkit%20Restitution%20and%20Compensation%20for%20Victims%20of%20Trafficking&f=false](#)

Zimmerman, Cathy, c.s. (2006). *StolenSmiles. The physicalandpsychologicalhealthconsequences ofwomenandadolescentstraffickedinto Europe (Ukradeni osmesi. Posledice po fizičko i psihološko zdravlje žena i adolescenata koji su žrtve trgovine ljudima u Evropi)*, London School of HygieneandTropical Medicine,može se naći na internet adresi:<http://genderviolence.lshtm.ac.uk/files/Stolen-Smiles-Trafficking-and-Health-2006.pdf>

DEO 2

De positie van het slachtoffer in het strafproces, SlachtofferhulpNederland 2011 („Položaj žrtava u krivičnom postupku“, . VictimSupport

Trgovina ljudima. Priručnik za advokate, Astra, Beograd 2011, može se naći na internet adresi: <http://www.astra.org.rs/wp-content/uploads/2008/07/Prirucnik-za-advokate.pdf>

Besluit van 24 juli 2010, houdendevaststelling van het Uitvoeringsbesluitvoorschotschadevergoedingsmaatregel, Staatsblad 2010, 311.

Krivični zakonik Holandije

Holandski Zakon o krivičnom postupku

<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/slachtofferbeleid/recht-op-schadevergoeding>

<http://www.slachtofferwijzer.nl/>

<http://www.slachtofferwijzer.nl/organisaties/schadefondsgeweldsmisdrijven>

<https://schadefonds.nl/>

<https://schadefonds.nl/over-schadefonds/informatie/de-letsellijst>

<https://schadefonds.nl/aanvraag-indienen/alles-over-de-uitkering-aanvraag/aanvraagprocedure>

<http://www.slachtofferhulp.nl/Algemeen/Strafproces/Schade-verhalen/schade-verhalen-via-het-strafproces/>

<http://www.cjib.nl/Onderwerpen/Schadevergoedingsmaatregel/>

<http://www.cjib.nl/Onderwerpen/Schadevergoedingsmaatregel/Voorschotregeling/index.aspx>

<http://www.cjib.nl/Onderwerpen/Schadevergoedingsmaatregel/Voorschotregeling/voorwaarden-voorschotregeling.aspx>

www.rechtspraak.nl